

rès, 10v., 23v., però avui Jn. Lluís, 1960, ja no sap què significa).

Literàriament: «Veya fastigosa --- surt --- escanya-vicaris, que't donaré una racció de *xinxons* d'aquells que no's descambían --- ja'ls esquitxaràs aquests qu'ar-reconas a costes de la salut del teu amo ---. La majordoma --- maltractada, s'estirava 'ls cabells ---»; «almenys t'hi casessis ab la Mònica, ja que --- 'n traus el suc del escarràs. ¿Què n'acabas d'arramassar *xinxons*, per fer vida de frare, fumut mussol? Dexa, que ja'ls espargiran els teus hereus», MrnVayreda (*Sang Nova*, I, § 9, 6; *Puny.*, § 11, 182 (144)).

¹ Cita de Torras i Bages, *La Tradició Cat.*, p. 507.

² La fesomia del mot, sui generis i allargassada, i la *x* repetida, es prestarien a suggerir, optativament, alguna etimologia singular, amb base mossàrab. Potser un *CINCINNAMEN, de CINCINNUS 'petit sarment o circell de vinya', 'rínxol', 'adorn afectat' (> cast. *cenceño*), amb dissimilació *n-n > n-r*; en conjunció, o sense, amb el parònim *circelli* 'salsitxetes caragolades'; els *cincinni* s'haurien tornat fulletes de col, i pellerines de xuia o de carabassa. L'alternança *-em/-am* suggereix realment una transmissió aràbiga, amb imela en part. Pel que fa a *xinxanella*, aquí s'hauria conservat la *n* sense dissimilació, i si no ens acontentava la fórmula de 'canvi de sufix', podríem pensar en una altra derivació *CINCINNALIA, de nou amb imela. En fi, el sinònim *xurrando*, en lloc de ser, primordialment, derivat de XURRO (com dic allà), també podria sortir de *xinxurram-ne, amb una altra evolució mossàrab del sufix.

*Xinxaraxina, xinxarinxó, V. xenixell Xinxaram, xinxarrada, xinxarrella, V. xinxa Xinxarró, castellanisme eiv. < CHICHARRÓN per llardó o greixó Xinxau, xinxer, xinxera, xinxeta, V. xinxa Xinxilla, pres del cast. CHINCHILLA, d'origen indígena peruà Xinxina, V. xixina (SEC) Xinxirem, xinxirimalles, V. xinxa Xinxirinos, xinxirinxons, xinxirinxina, V. xenixell Xinxó, xinxola, V. xinxa Xinxoll, xinxollar, de xipollar (XOP), contaminat per xarbotar (XARBOTAR) i ampolla Xinxoram, xinxós, V. xinxa Xinyell, V. cinnyell (CENYIR) Xiot, V. xia Xipa, potser mer error gràfic per *gepa* id. (GEP, o com a molt encreuament amb el sinònim cast. *giba* Xipell 'barret', V. *capell, xapeu*; «un dels noms de la salabruga» (*CostManc.* I, 166, § 692), veg. *cep* (II, 671b5ss.); 'gerro' (DAG., § 2), metàtesi de *pitxell**

XIPELLA, 'espècie de calçat', V. *cep* (II, 471b44-55). Per al canvi fonètic *ce > ci*, veg. *LleuresC*, 196. La forma primitiva *cipella* resta a la part NO. del cat. occid.: ribag. «*cipelles*: calsat primitiu consistent en unes soles de fusta lligades al peu ab corretges» (Navarro, *CongrLICat.*, 229); pall. «calçava avarques o *si-pelles*», JLLuís Pallarès (*Records de Pastor*, 24); però ja *x-* a la Vall d'Ager: «*xipella*: sola de fusta que se subjecta als peus ab cordills, vetes o corretges» (Porciolles, *Folkl. Ag.*, 40).

Sobre el subdialecte *xipella*, vegeu AMAlcover,¹ i

donant-li aquest nom, Barnils (*BDC VII*, 1919). I especialment per P. Russell Gebbett, que va fer enquestes a Tuixén i a Josa de Cadí i n'ha escrit intel·ligents estudis, des de la comunicació que en va fer a la I^a «Conference of the Anglo-Catalan Society», Oxford, abril de 1955.

Però en un punt Gebbett es va desorientar completament, donant a entendre que era una varietat de cat. or. alterada per la superposició del cat. occid. (Barnils ho veié millor com a subdial. de l'occid., sense raonar-ho): és evident el procés invers: 1.^r perquè tots els corrents lingüístics en el Princ. són en sentit contrari (*EntreDL I*, 1-108 i mapa II i àdhuc I, p. 108) i ja fa molts segles que la impulsió abassegadora té com a centre el conglomerat barcelonès; 2.ⁿ, el cat. or. va neutralitzar, des de c. al S. XI (potser ja abans), la *e* i la *a* àtones en forma de *ə*, i el xipella ha mantingut rigorosament la distinció etimològica; i, si bé ha acceptat el canvi de *a* àtona en *ə*, per tal de mantenir la distinció ha hagut de tancar la *e* en *i*; si fos un antic parlar or. occidentalitzat, la distinció no s'hauria pogut restablir d'acord amb l'origen (o hi hauria una munió d'ultracorrecions).

El terme *xipella*, com a nom dialectal, és viu espt. al llarg del Segre, des de la SdUrg.; si bé a l'E. de la línia alguns ho apliquen a pobles avui netament occidentals, però tocant a la franja xipella, com Bescaran, dels habitants del qual em digueren a Aristot (1935) que «són *xipelles*»; a la gent de la SdUrg els cerdans de Bellver els diuen «riberetes o *šipéles*», però no als del Baridà (1936); altres ho precisaren millor: «a la gent de Martinet per avall diem que són *šipéles* perquè parlen diferent dels de Bellver» (1935); a Arsèguel, que ja és bastant xipella, si bé avui ja s'hi superposa el parlar or., m'ho digueren simplement en el sentit de 'dialectal (en general)': «allí tenen un parlar més *šipéles*» (1935).

Hi ha, però, un cas a part: el de la *ze* postònica travada per una cons. següent altra que la *-s*, i de les formes verbals en *zem, zen, zeu*; llavors s'estén, en alguns mots, més enllà dels límits del xipella, bastant cap a l'O., en localitats ja netament occidentals. Per a Cardós i V. Ferrera, veg. *EntreDLI*, II, 39-40, § 10; a la Ribera d'Ebre *Órguins* (Roca dels Ò., cap a Benifallet); *kánim*; l'extensió de *kánim* és molt gran, fins més enllà del Baix Segre (a Sunyer, S. de Lleida, vaig anotar-ne alguns pocs casos, en particular *La Basseta del kánim*, 1964); a les Borges d'Urg. observa Arqués que això afecta tots els mots en *zec*: *espàrric, ànic, càrric, feréstic, màníc, màstic* etc. (*BDLC VI*, 50). De fet en mots com *espàrric, feréstic i màníc* l'àrea de la *i* s'estén a la major part del cat. occ., almenys fins a la línia formada pel curs del Segre i la Noguera Pallaresa fins al Pirineu.

Cap al Sud encara ara pertanyen netament al parlar xipella, segons les meves notes, Cornellana, Tuixén, Cambrils, Odèn etc.; els pobles de l'Alt Gàit com Les Piles (avui el tret està en reculada a StaColQ.); més al Sud, a Barberà de la Conca, «ja pronuncien *pari, mari, Jaumi, Peri* i així altres mots en *-e*» (Reig